

„Pesti ujságírók“ közt

(Egy kis emlékezés.)

Irta: Lendvai István

Arra a sokat emlegetett „kari becsület“-re esküszöm: ujságírónak lenni nem valami dicsőséges dolog. Mikor erre a „szabad“ pályára rátévedtem, akkor ugyan még dicsőségesnek, felelőségesnek és szépnek gondoltam, de persze nem számoltam Budapesttel. Keresztényül, tehát borzasztó rosszul neveltek, s mikor egy pesti újság szerkesztésében először ültem asztalhoz, holmi petőfisándoros, keményzsigmondos hagyományok csillogtak szemem előtt, valami nagy tisztelet fogott el a tollnak, a papírra vetett betűnek és respektusa ama nagyoknak, akik teljes fényrel diszelegtek körülöttem, s akikről hamarosan megtudtam, hogy ezek bizony csak molnárjebák, herceggézák, gáborandorok, lakatoslászlók és nádassándorok. Ugyanakkor megtudtam azt is, hogy vérbeli pesti ujságírónak egyszereggel, földrajzzal, egyéb elemi iskolai tudományokkal éppugy nem kell tisztában lennie, mint például a magyar nyelvtránál, vagy azzal a szörnyű zürzavaros helyesírással, s hogy a henyé „szenzáció“ és a nagyhangu, üres vezércikk a fontos, nem a szívből, becsületből és tudásból fogant becsület, őszinte és magvas írás. Ma már szomorúan látom, hogy ujságírónak lenni, mindenképpen elég alsórendű dolog, de kétszeresen az a jellegzetesen „pesti“ értelemben. A legtöbb, amit még a jobbra termett, de elsodort ember megtehet: az, hogy telhetőleg belecsempész valamit az emberi pletykaösztönnek ebbe a mindennap meghaló és csekély fizetésért mindennap feltámadó művészetébe a mélyebb lelki emóciókból, a tudás és a becsület adódó lehetőségeiből s várja azt a boldogabb időt, amikor talán még sem lesz olyan kétéss és sokszor igazán rejtgetni való dicsőség, hogy az ember budapesti ujságíró. Mert hiszen lehetséges másfajta

ujságírás és más típusu ujságíró is. S az egész testület csak ezért az eszményért érdemel valamelyes mentséget, amely valamikor Magyarországon már valóság volt, s amely, egy-két árva, időszerűtlen lélekből most is bele-bele csillog az írásaiba. Igaz, hogy ennek az egy-két embernek azután szomorú jelenségek és nevek ódiúmat is vállalnia kell, mikor — ami minden foglalkozással vele jár, — kollektive emlegetik „az ujságírókat“.

Nem is igen barátokozom pesti ujságírókkal. Van egy-kettő, akit örömet vállalok, azokat sem azért, amit néha kénytelenek irni, hanem azokért a pillanataikért, amelyekben önmaguk lehetnek, önmagukat élhetik; azt a csöpöpetsem pesti, hanem vidéki énjüket, amelyet nem tudott egészen megrágni Budapest, bulldogai fogszerkezete. A többieket, a nagy többséget egyszerűen nem értem és nem bírom, lévén makacsul más, és hitem szerint magasabb fogalmam ujságírókról és ujságokról, mint e jeleseknek. Mindig valami sajátos ál-életet, ál-műveltséget és ál-főlényt szimatolnak bennük megátalodott vidéki ösztöneim. Akárhányszor utaseprőkben és egyéb tisztos férfiakban mérhetőenül több eredetiséget, életet, több embervonást, shakespearei szint lelek, s kevesebb állságot, reménytelenséget, mint bennük, akiknek még a léhaságuk, gonoszságuk és bus hitetlenségük sem növekszik olyan ördögi, lenyűgöző aranyokba, hogy legalább egy balzaci tanulmány erejéig érdekelhetnének. Évekig jártam közöttük a parlamenti folyosóján, a pesti utcán, viaskodtam és háborogtam, szidtak és rágalmaztak úgy, hogy névszerint nem is ismertem őket, vagy ha igen, bemutatkozásig sohasem jutott a dolog. Most, hogy Baranya nagyrésze felszabadult a boldog emlékezetű Kozma-féle sajtóhadiszállás jégvében, össze kellett kerülnöm, kezét szoritottam és beszélgettem is néhány ifjuval, akikhez egyébként semmi közöm, s aiktól nem menekülhettem, ha egyszer a vezénylő tábornok nekik is biadta az igazolványt.

Szóval: közelről megtapasztaltam néhány „pesti” ujságíró — akiknek a keresztény származása sokszor majdnem pestibb, mint a született zsidaja — és tapasztalataimat nem vetném papírra, ha nem látnék kultúrjüneteket bennük, s ha az egyik papirtitán, megtérvén szabadtörmüves vezérének keblére, nem hazudta volna tele ujságját csekélységgel, nem állapította volna meg egész emberi és írói habitusom legfőbb és legjellemzőbb vonásául, hogy én — hihetetlen erkölcsi és tehetségi defektus! — még bort is tudok reggelizni kávé helyett.

Nos, én nem mondom el neveket, nem teszek különbséget keresztény és zsidó származásuk között, nem akarok mindenáron torzrajzokat rajzolni. Csak azt a nagy idegenséget szeretném megéreztetni, amely az első pillanattól kezdve, már a vonatban közénk tátongott. Egyiken-másikon valósággal testileg éreztem, hogy körülmszomatol, hogyan yesz rólam testi-lelki szabómértéket, — egynék-kettőnek kivételével minden semleges beszélgetésen át éreztem azt a máshová-gyökereződést, erősen átéltem azt a tudatot, hogy milyen egészen más világegyetem kéklik-sötétlik fölöttünk, milyen egészen másképp fényképezi szemük és lelkük a rohanó magyar tájakat, az égbe-földbe belevágtakolt magyar problémákat, s éreztem azt a lelki szanyofalat, amely náluk még mindig is — belülről vihogva, vagy a kétgarasos pesti kulturfölny magaslatairól öszintén sajnálkozva — beszélnek velem. Ujra és vehemensen éreztem azt a dalainktól, a szokásainktól, a beidegzettességünkötől való szédületes távolságukat, még az olyannál is, aki különben jó keresztény családból zuhanat bele a pesti aszfaltvilág szomora, kicsinyes korlátoltságába, elfogultságaiba és ál-szellemességébe. És sokat, sokat mulattam is rajtuk. Néztém a nagy nyüzsgésüket, eszeveszett szaladgálásukat és kapkodásukat, minden inci-linci adatka után, azt a nagy „lemaraszfalási” lázat, amelyből minden épkezláb vidéki ujságíró már régen

kigyógyult, a kérdéseikből kilógó boldog járatlanságot, amelyért ma már a gimnázium felvételi vizsgáján holtbiztos bukás jarna, és láttam a pesti embernek az eleven, alapos szemléletekben való koldusszegénységét, amely persze, hogy nem tud belekapaszkodni az élet bonyolult, szuverén valóságába, és idegenül tántorog, mihelyt ott kell hagynia a szerkesztőség, a kávéház, a színház örökegyhangú világát, és azt a néhány félművelt könyvet, amelybe néhány napján még ők is belepillantanak. És láttam minden szegénységek fölé terített nagyszerű takarójukat: a mérhetetlen önhittséget, pokoli természetességét annak a hitvallásnak, hogy mindegyikük egy-egy külön nagy hatalom lett abban a pillanatban, amikor egy pesti ujságkiadó jó vagy rossz kedvében leszerződöttette, — láttam a csordaosztónnek ezt a pompás önvédelmi kivirulását, amellyel minden hetedrangú gyermek igazolványt kap arra, hogy közvéleményt gyartson, hogy zárt ajtókon betörjön, s hogy a legnagyobb természetességgel merjen nemcsak egyáltalán beleszólni politikai, gazdasági, tudományos, művészeti és történelmi kérdésekbe, hanem rövidesen s végérvényesen appellálhatatlanul ítéleteket is mondjon ilyen kérdésekben. Legalább huszszor elfogott az a régi szégyenkező ijedelmem, hogy jaj Istenem, most egy egészen közepes és mindenestre szerény „civil” — egy katonatiszt, egy jobb iparos, egy egészséges paraszt, vagy józan munkás — előtt minden ki fog derülni az egész ujságírói fölny, tehetség és felelősségérzet gondosan rejtegetett titkáról, arról, hogy az a katonatiszt, az a jobb iparos, az az egészséges paraszt, józan munkás sokkal különben írna ujságot, mint ők, ha ugy leülne az íróasztalhoz, s ha nem bémítaná talán természetes tehetségét az ujságírásnak valami nagy esoda respektálása, mely bizony akárhányszor egészen fölösleges és okatlan.

Ami pedig a modort illeti, hát abban a tipikusan pestiek igazán remekeltek. Csak egy-két pestről szölek. A meesekszabolcsi országuton,

a nagy vonulás porfelhőjében, ujjongó izgalomában egy kétfogatu üléséről megismer Linder Ernő, a pécsi Dunántul sokat üldözött, most végre megszabadult szerkesztője. Megörülünk egymásnak, felinvítal a kocsijára. — mellyen ugrik egyik pesti aszfaltujságnak a munkatársa, akinek semmi különösebb része nem is lehet lelkiége szerint a mai örömben, aztán felülök egy pár perc, fenn van a fogaton vagy hat pesti kollégám, mindnyájan keservesen szorongunk, csak a Világ munkatársa ül kényelmese a bakon egy nagybajszu, zsinoros, öreg magyar kocsis mellett, — a dolognak pedig az a vége, hogy Linder Ernő nagyudvariasan és szinte bocsánatkérően leszáll a saját fogatáról, s egyikük sem akarja meghallani, mikor azt kiabálom, hogy mégsem járja vadidegenül betörni valakinek a kocsijára, minden invitálás nélkül és csak egy egyszerűen kiszorítani belőle törvényes gazdáját is. Nem maradt más bosszum, mint az, hogy mikor a pécsi Zsolnayuton a feledhetetlenül örömrivalgó tömeg azt kiabálta „Eljenek a pesti ujságírók” — én a koesi oldalához lapulva, félholtan elkiáltottam magam:

— Honnan tudják ezek, hogy pesti ujságírók vagyunk? Persze, hiszen zsidógyerek ül a bakon!

Jártam aztán velük a meesekszabolcsi bányában, ahol a bányavilág és a bányászlét megkapó emberi szépségei és érdekességei közepette épp olyan otromba, lélektelen, elavult balandzavicekkel duhajogtak, mint amilyen otromba módon zavarták meg a városi kórház kápolnájában ájtatoskodó apácákat, nem lévén pillanatra sem érzékük a lelkiélet tisztelőre-méltó áhitata, mélysége és fegyelmezett szépsége iránt, amely odalent a kápolna hajójában ülte a maga csendes ünnepét az oltár virágai és villamfénve előtt, nem szólva az Oltáriszent-ség nagy misztériumáról, amelyhez persze nem lehet a Teleki-tér világnézetével közeledni. Mindössze egyikükben volt anyai tapintat, hogy legalább respektálta a neki idegen áhífatot, amelybe nem lehet csak úgy feltett kalap-

pal és üzleti lármázással betörni, mint a zsidó templomokba szokás, s inkább kiment, ottkűnn várt meg minket, mintsem, hogy ő is zavarja az ájtatoskodást. Ez a zsidó — aki most már „protestáns” — vidéken élte gyermekkorát, s ama szomorú, majdnem megható zsidók közül való, akik keresztények lenni akarva sem tudnak, viszont a zsidóság hibáit, prepotenciáját és alsóbbrendűségét elég tisztán látják, de hat-ezer évnek beidegződésén nem tudják tultenni magukat. Mondhatom, ez az ember viselte magát talán a legrendesebben. Hogy az utcán ostoba tréfákkal felintegettek derék és szép magyar urileányoknak az ablakba, nem is sejtven, hogy más női gondolkozás is van a világon, mint amilyen Budapest ötkrajcáros démonkáiban divik, — hogy falusi lányoknak handzsa-szamárságokat vartyogtak oda, fejedelmien mulatva azok egészséges zavarán, az épp olyan természetes, mint az, hogy „kurzus” lévén, valósággal megostromolták intervjúért a pécsi püspököt, ők, akiknek a faj és hitsorsosi vagy legalább is világnézeti közösségükön voltaképp a pécsi rabbihoz kellett volna szaladniuk, s akik a rabbit kétségtelenül többre is tartják a püspöknél.

Pokoli volt nézni azt is, amint minden mozdulatból, hangból, vagy féltreértésből valami öngazolást reméltek destruktív lapjaiknak valami használhatót, s ahogyan azt nyomban jegyezték, irták, fölfujták, trombitálták. Emiatt volt az a kis színházi incidens is, amelyről a minap szelid nyilatkozatomban megemlékeztem s amelyről a Világ éppugy hazudott, mint ama szőlőbeli jelenetről, amellyel kapcsolatban az az ifju tintazsidó egy csomó ostobaságot adott a számba, hogy csak egyaránt diszkreditálhasson engem is, Patacsi Dénest is, pedig hát mi két keresztények, akármi legyen is egymásról a magánvéleményünk csak csipkedtük egymást és másnap a legjobb barátságban találkoztunk a pécsi Te Deumon. Most, hogy úgy visszatekintek a pécsi napokra, százszorosan érzem: milyen lelkiismeretlenül és a fölületesség milyen klasszicizmusával, a hazudozás mekkora bátorságával tudja kihasználni a zsidó, ha egyszer

keresztények közé kerül, kivált ha azok maguk közt évődnek, vagy amugy egészségesen és bárátságosan hajba is kapnak. S látom, milyen könnyen áll nekik a hazudozás, és milyen dadogva, hebegve tudnak kitérni a komoly és verhetetlen vádak elől (más szóval: milyen hülyéknek *vélik* vagy *tudják* az olvasóikat). Mikor hazugságban marasztalom az ujságíró, hazaárulásban az ujságot, akkor a válasz nem a hazudozásról, nem a hazaárulásról beszél, hanem arról fölényeskedik, hogy én — bort kávézok reggelire. Pedig nem szokásom, de ha az volna is, erkölcsi tulajdonságaim és írói képességeim teljes birtokában egyáltalán nem szégyelném, legkevésbé az előtt a tintazsidó előtt, aki Magyarorszákon reggel félhatkor farkesóváló udvariassággal jött elélem, hogy ő kiváló pálinkát ivott odaát a koreshében, ajánlhatja nekem is. (Notabene: a pálinka csapnivaló volt, mint az ő írásai és csak egy ilyen kapaszkodó zsidó magasztalhatta, meg akarván mutatni, hogy ő is ivó magyar a javából. Arról, hogy ökelmék becsületeket rágcsálnak, hazudozást kávéznak és becsütelenséget okádnak, embereket és országokat zabálnak, arról persze nem esik szó. A pesti tintazsidó, mikor hazaárulással vádolják, ijedt fölényességgel ríposztos: „Na ja, mi hazaárulók vagyunk, az igaz, de hogy meri ezt olyasvalaki mondani rólunk, akinek — ferdén áll a nyakkendője?“

Sok mindent elmondhatnék még, de azt hiszem, ennyi is elég volt abból, ami több az érdektelen egyéni tapasztalatnál, mert általános érdekű kulturtünet. A gyomrom kavarog, ha arra gondolok, hogy még mindig kik és hogyan csinálnak közvéleményt és döntögetnek élet, halál, tehetség és tehetségtelenség dolgában Magyarországon, — s annak kijelentésével, hogy megjegyzéseim nem vonatkoznak minden budapesti ujságíróra, akivel Pécsen együtt voltam, kérem a jó Istent, hogy idegeimet és az emberiségbe vetett hitemet minél hosszabb ideig kimélje meg effajta kénytelen találkozásoktól, magyarul szólva: „*De Societate Judaeorum libera nos Domine!*“